

27 Sjøfartsdirektoratet flytter til kysten

12. september 2005 blir det bestemt at hovedkontoret skal flyttes fra Oslo til Haugesund etter forslag fra arbeids- og administrasjonsminister, professor Victor D. Norman. Normann forteller at det var Sleipner-ulykken som for ham understreket at tilsynets virksomhet var viktig og at en flytting ville styrke autoriteten til det han omtaler som «suksesshistorien Sjøfartsdirektoratet»¹²⁷⁹.

Sjøfartsdirektoratet er et av mange statlige tilsyn som flyttes fra Oslo til ulike landsdeler. 1. november 2006 ble dørene åpnet i det nye kontoret i Haugesund. Noen av de ansatte ble med over fjellet fra Oslo, men i løpet av noen år ble størstedelen av personellet byttet ut med personell som bodde i Haugesund.

Nyrekrutteringen ser ikke ut til å ha svekket faglig kompetanse, som mange fryktet i forbindelse med utflyttingen fra Oslo, men heller skapt en ny atmosfære i direktoratet. Min opplevelse er at direktoratet har utviklet seg til det bedre, mindre byråkratisk, mindre «departementalt» og mer løsningsorientert. Alt i alt, mer vestlandsk!

27.1 Endelig en beslutning om et senter for sjøfartsmedisin

Arbeidsgruppen hadde gitt en sterk og velbegrunnet utredning om Etablering av et norsk Kompetansesenter i Sjøfartsmedisin¹²⁸⁰. Arbeidsgruppen var bredt sammensatt og enstemmig. Forslaget ble fremsendt og fremsnakket.

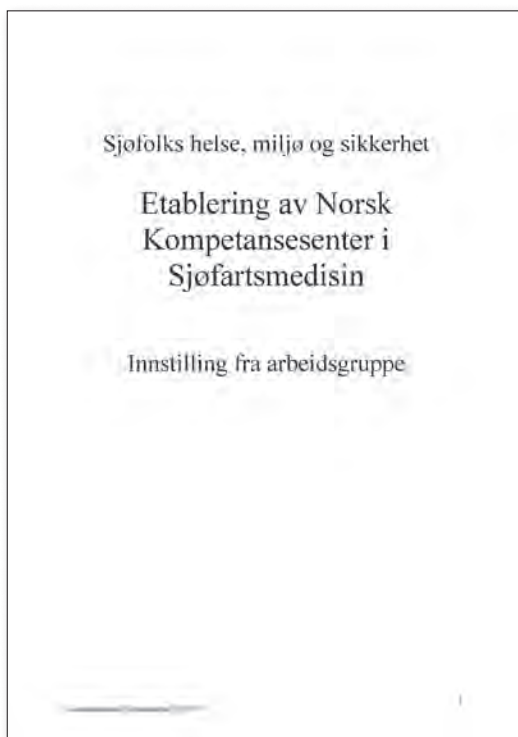
I St. meld. nr. 43 (1999–2000) Om akuttmedisinsk beredskap var Radio Medico omtalt. I kapittel 2 om Akuttmedisinsk kommunikasjon m.m. ble det gitt en

«... omtale og vurdering av tiltak innen førstehjelp, sjøfartsmedisin, telemedisin, kompetansekrav, og forholdet mellom helsetjenesten og den offentlige redningstjenesten»¹²⁸¹.

1279 Amble B. 2019. Sjøfartsdirektoratet – en suksesshistorie. *Navigare*, 2018-04; 31

1280 Anon. 1999. *Etablering av Norsk Kompetansesenter i Sjøfartsmedisin. Innstilling fra en arbeidsgruppe*. 23 ss.

1281 St. meld. nr. 43 (1999–2000) *Om akuttmedisinsk beredskap*; 14.

Figur 113. Forside. Arbeidsgruppeinnstilling. 1999. Etablering av et norsk Kompetansesenter i Sjøfartsmedisin.

Radio Medico ble beskrevet fra sin oppstart i 1948 med overlege Jon Myhre ved Haukeland Sykehus som leder og eneste vaktlege¹²⁸². Det ble henvist til våre internasjonale forpliktelser til å ha en legevaktstjeneste for skip¹²⁸³. Videre omtales en alternativ rådgivningstjeneste til skip utført av Norsk Luftambulans AS i samarbeid med Christianiaklinikken (tidligere legekantor for sjøfolk i Oslo) som var i funksjon fra 1998. Departementet ønsker å bedre det medisinske tjenestetilbudet for sjøfart og vil integrerer dagens ordning i den medisinske nødmeldetjenesten.¹²⁸⁴ Videre er departementet oppmerksom på arbeidsgruppen som ser på saken og

«stiller seg positiv til opprettelse av et senter for sjøfartsmedisin, og vil være med på en videre drøfting av dets innhold og funksjon. Departementet ser det som naturlig at det skal være en faglig samordning mellom senteret og rådgivningstjenesten til skip»¹²⁸⁵.

1282 *Ibid.*; 20.

1283 Rådsdirektiv 92/29 EØF om minimumskrav til helse og sikkerhet for bedre medisinsk behandling ombord på fartøyer, og artikkel 7 nr. 4 i ILO-konvensjon nr. 164 om helsevern og helsetjeneste for sjøfolk.

1284 St. meld. nr. 43 (1999–2000) Om akuttmedisinsk beredskap; 22.

1285 *Ibid.*; 22.

Sosialkomiteen skriver i 2001 at «Departementet er positiv til en opprettelse av et senter for sjøfartsmedisin»¹²⁸⁶. Helsedepartementet noterer i 2001 mottak av søknad om etablering av et senter og vil komme tilbake til saken¹²⁸⁷.

Sjøfartsdirektoratet arbeidet i 2002 for «i samarbeid med helsemyndighetene er det arbeidet med å få i stand et sjøfartsmedisinsk senter. Helseregion Vest er tildelt oppgaven med å finne dens form og innhold»¹²⁸⁸. I 2004 vil departementet «i samarbeid med Helse Vest RHF» arbeide videre med «organisering av denne funksjonen og komme tilbake til Stortinget»¹²⁸⁹. I 2003 skulle «saken avklares i departementet».¹²⁹⁰ I 2004 ble Helse Vest RHF endelig «bedt om å opprette et norsk sjøfartsmedisinsk senter»¹²⁹¹. Senteret ble endelig opprettet i 2005, men ikke helt ferdig før Radio Medico ble formelt integrert i senteret i 2011¹²⁹².

Opprettelsen av Norsk Senter for Sjøfartsmedisin var den viktigste hendelsen i norsk maritim medisin noensinne. Integrasjonen av Radio Medico var av tilnærmet like stor betydning.

27.2 Forskrift om arbeidsmiljø, sikkerhet og helse for de som har sitt arbeid om bord på skip

I 2005 kom *Forskrift om arbeidsmiljø, sikkerhet og helse for de som har sitt arbeid om bord på skip*. Denne forskriften er sjøfartens arbeidsmiljølov og er meget omfattende og faglig velbegrunnet.

«Sjøfartsdirektoratet implementerte direktiv 2003/10/EF om støy i forskrift om arbeidsmiljø, sikkerhet og helse for arbeidstakere på skip. Det ble gjort tilpasninger i samme forskrift, i dialog med ESA, i forbindelse med direktiv 2002/44/EF om vibrasjoner»¹²⁹³.

I Sjøfartsdirektoratets Årsberetning fra 2006 kan vi videre lese om at Sjøfartsdirektoratet

«samarbeider med Sosial- og helsedirektoratet om én felles forskrift for helseundersøkelse av personer som skal tiltre tjeneste henholdsvis på skip eller innretning i petroleumsvirksomhet»¹²⁹⁴.

1286 Innst. S. nr. 300. (2000–2001). *Innstilling fra sosialkomiteen om akuttmedisinsk beredskap*.

1287 St. prp. nr. 63. (2001–2002). *Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet*; 59.

1288 SDIR. 2003. *Årsmelding*.

1289 St. prp. nr. 1. (2003–2004). Helsedepartementet; 111.

1290 St. prp. nr. 1. (2002–2003). Helsedepartementet; 143.

1291 St. prp. Nr. 1 (2004–2005). Helse og Omsorgsdepartementet; 120.

1292 «På bakgrunn av Stortingets behandling av St.meld. nr. 43 (1999–2000) ble Norsk senter for sjøfartsmedisin opprettet, og det ble foreslått en faglig samordning med rådgivningstjenesten til skip. Norsk senter for sjøfartsmedisin er tilknyttet Helse Bergen HF.» Prop. 1S (2010–2011) HOD – *Radio Medico*; 125. Prop. 1S (2011–2012) HOD – *Radio Medico*; 119.

1293 SDIR. 2006. *Årsmelding*.

1294 *Ibid.*

Det er en meget fornuftig innstilling, men det ble dessverre ingen samordning mellom helsekravene til sjøfart og offshore denne gang.

27.3 Maritime Labour Convention

I 2006 ble Konvensjonen om sjøfolks arbeids- og levevilkår – eller Maritime Labour Convention (MLC) – vedtatt av IMO. Konvensjonen har stor betydning for sjømenns helse. Spesielt viktig er betydningen av felles internasjonale krav uavhengig av flaggstat. MLC dekker et stort område av sjømenns rettigheter¹²⁹⁵.

27.4 Ny skipssikkerhetslov

I 2007 vedtok Stortinget en ny lov om skipssikkerhet¹²⁹⁶ til avløsning av den over 100 år gamle loven som skips sjødyktighet fra 1903¹²⁹⁷. Den nye loven bygget på en norsk offentlig utredning levert i 2005¹²⁹⁸. Utvalget påpeker at feltet trengte modernisering og at loven på mange måter var foreldet. Den nye loven flytter hovedansvaret for sikkerheten fra skipsfører til reder. Den nye loven samlet en rekke bestemmelser som tidligere var spredd, i en lov. Den nye loven

«fremhever og forsterker betydningen av den menneskelige faktoren i sjøsikkerhetsarbeidet, og at den gir et godt arbeidsmiljømessig vern for den som har sin arbeidsplass på skip»¹²⁹⁹.

Det er en god måte å si at maritim medisin er viktig for både sikkerhet og for arbeidsmiljøet.

I perioden fra 2008 til 2013 er intet om helse omtalt i Sjøfartsdirektoratets årsrapporter.

27.5 Fra sjøfartsmedisin til maritim medisin

Foreningen skiftet i 2008 navn fra Norsk Forening for Sjøfartsmedisin til Norsk Forening for Maritim Medisin¹³⁰⁰. Bakgrunnen for denne beslutningen var et ønske om å se faget i en større ramme. Maritim medisin er mer omfattende enn sjøfartsmedisin og innebærer all medisin som har med det maritime element å gjøre.

1295 MLC inkorporerte konvensjonene *Medical Examination of Young Persons (Sea) Convention*, 1921 (No. 16) og *Medical Examination (Seafarers) Convention*, 1946 (No. 73).

1296 LOV 2007-02-16-09 *Om skipssikkerhet*.

1297 LOV 1903-06-09 *Om statskontrol med skibes sjødygtighed mv.*

1298 NOU. 2005-14. *På rett kjø. Ny skipssikkerhetslovgivning*.

1299 Innst. O. nr. 35. ((2006–2007). *Om lov om skipssikkerhet* (skipssikkerhetsloven); 3.

1300 Vedtatt på generalforsamlingen 2008-02-02.

27.6 Videreutdanning i maritim medisin

Foreningen hadde lenge vært klar over behovet for å øke kompetanse blant sjømannsleger. Det første kurset i foreningens regi ble holdt i 1993. Fra 1997 overtok foreningen ledelsen av det årlige kurset fra Sjøfartsdirektoratet. I 1999 utviklet foreningen og Saniteten i Sjøforsvaret et grunnkurs. I 2008 ble grunnkurset overtatt av Norsk Senter for Maritim Medisin. Dette kurset har gradvis blitt videreutviklet og komplettert med repetisjonskurs i forståelse med Sjøfartsdirektoratet. I 2019 etablerte direktoratet nasjonale fagplaner for kursene nevnt i forskriften¹³⁰¹.

Hensikten har hele tiden vært i tråd med foreningens opprinnelige initiativ – å heve den faglige kvaliteten på sjømannslegene og deres arbeid med sjømenns helse.

27.7 Tidsskriftet *International Maritime Health*

Tidsskriftet *International Maritime Health* er det eneste engelsksproglige fagtidsskrift innen maritim medisin og fikk sitt nåværende navn i 1999¹³⁰².

Tidsskriftet startet som Bulletin of the Institute of Maritime and Tropical Medicine i Gdynia i Polen i 1948.¹³⁰³ I utgangspunktet var tidsskriftet utgitt på polsk med sammendrag på engelsk, tysk og fransk. Etter etableringen av International Maritime Health Association i 1997 startet diskusjoner om at tidsskriftet også kunne bli et organ for den internasjonale foreningen. Dette skjedde fra 1999.

Samarbeidet strandet og frem til 2007 ble tidsskriftet alene utgitt av Institute of Maritime and Tropical Medicine igjen. Fra 2009 ble tidsskriftet utgitt av Polish Society of Maritime, Tropical and Travel Medicine sammen med International Maritime Health Association og Norsk Senter for Maritim og Dykkemedisin.

Den 21. juni 2018 ble tidsskriftet overtatt av stiftelsen International Maritime Health Foundation hvor Polish Society of Maritime, Tropical and Travel Medicine sammen med Norsk Senter for Maritim og Dykkemedisin og Norsk Forening for Maritim Medisin var grunnleggere. Maria Jezewska fortsatte som redaktør, Alf Magne Horneland ble leder av management board og Jan Sommerfelt-Pettersen leder av governing board.

International Maritime Health utgis fire ganger årlig og er det eneste engelskspråklige, fagfellevurderte og indekserte tidsskriftet i maritime medi-

1301 §7 i FOR 2014-06-05 *Om helseundersøkelse av arbeidstakere på norske skip og flyttbare innretninger*.

1302 Horneland AM. et al. 2018. Establishment of the International Maritime Health Foundation. The next step in scientific publishing in maritime health. Gdansk, *International Maritime Health*. 69, 3; 153–6.

1303 Jaremin B. 2009. International Maritime Health – 60 years of the scientific and practical activity on behalf of maritime community. *International Maritime Health*. 60, 1–2; 77–8.

sin i verden. Siden 2015 har alle medlemmer i Norsk Forening for Maritim Medisin også fått tidsskriftet tilsendt.

27.8 Hurtigruten brenner

Under innseiling til Ålesund den 15. september 2010 oppstod det en brann i maskinrommet ombord i hurtigruteskipet MS «Nordlys». Det var 262 personer ombord. De 207 passasjerene, som stort sett var utenlandske turister, ble raskt evakuert i livbåtene, mens mannskapet bekjempet brannen. To av mannskapet døde og to ble kritisk skadet. Ytterligere 14 ble skadet. Fartøyet ble tauet til kai. Skipet tok inn vann, fikk en helning på over 21 grader og det var fare for at det skulle kantre¹³⁰⁴.

Hurtigruten anmodet om bistand fra Sjøforsvarets Støttelag via Hovedredningssentralen. Vel fire timer senere var Støttelaget på plass i Ålesund med leger, psykologer og sykepleiere – i alt ni personer. Det psykososiale arbeidet ble gjennomført på Hotell Rica Parken, hver for seg overfor de 207 passasjerene og mannskapet. Situasjonen var uoversiktlig og krevende og i løpet av kvelden ble støttelaget øket med ytterligere personell, blant andre prest og farmasøyt, til i alt 16 personer. I tillegg tok støttelaget personell til Haukeland Universitetssykehus hvor de to kritisk sårede var innlagt. Støttelaget jobbet integrert med rederiet, Røde Kors og kommunens personell.

Sjøforsvarets Støttelag er et hurtig deployerbart og skalerbart lag av leger, prester, psykologer, sykepleiere og andre med lang erfaring i akutt krisearbeid. Laget kan deployeres nasjonalt og internasjonalt og har vært involvert i alle alvorlige hendelser i Sjøforsvaret tilbake til forliset av fregatten KNM «Oslo» i 1994.

Saniteten i Sjøforsvaret har hatt et meget nært samarbeide med Hurtigruten i lang tid. Samarbeidet er forårsaket av at Hurtigrutens skip har vært forhåndsrekvirert som syketransportskip og hospitalsskip i mange år. Det var derfor ikke rart at det kom en anmodning om bistand. Hendelsen viser verdien av sivilt-militært samarbeide i den maritime virksomhet.

27.9 Sjøfartsdirektøren på seminar

I 2013 gjennomførte foreningen sitt årlige fagseminar i samarbeid med Sjøfartsdirektoratet, Norsk Senter for Maritim Medisin og Saniteten i Sjøforsvaret.

Denne gangen var vi så heldig å få sjøfartsdirektør Olav Akselsen til å holde åpningsforedraget. Ellers holdt professor Tim Carter foredrag om «Education and training for health professionals – *Textbook of Maritime*

¹³⁰⁴ https://no.wikipedia.org/wiki/MS_%C2%ABNordlys%C2%BB Anvendt: 2019-12-04.

Medicine and Handbook for Medical Examiners» og Klaus Seidenstücker, leder for Deutsche Gesellschaft für Maritime Medizin, snakket om Medical Aspects of Piracy and Terrorism. Ny forskrift og veileder for sjømannslegene ble presentert av direktoratets jurist Alexander Grieg og støy på skip ble forelest av Eirik Veum Wilhelmsen. Førstekonservator Elisabeth S. Koren, ved Norsk Maritimt Museum, fortalte om Sjømennenes helse – historisk lærdommer. Som vanlig var det presentasjoner og diskusjoner omkring vanskelige casus fra Radio Medico og lærerrike saker fra Fagnemnden i Sjøfartsdirektoratet.

Dette var seminar nr 16 i rekken.

27.10 Temanummer av Ramzzini, 2015

«Etter mitt skjønn er Noreg fortsett ein stor sjøfartsnasjon,»¹³⁰⁵

skriver Anne Kristine Jordal, redaktør i Tidsskriftet *Ramzzini*. Tidsskriftet laget et temanummer om sjøfartsmedisin i 2015¹³⁰⁶. *Ramazzini* er et norsk tidsskrift for arbeids og miljømedisin.

- Jordal AK. Arbeidsmiljø, sikkerhet og helse innan sjøfarten.
- Leira HL. I dette nummeret.
- Horneland AM. Maritim medisin. Arbeidsmedisin og samfunnsmedisin hånd i hånd.
- Ulven A. Sjøfartens arbeidsmiljølov.
- Horneland AM. Seleksjonsmedisin – kan vi bygge et fag.
- Ulven A. Radio Medico Norway.
- Lie A. et al. Støy og hørselstap offshore.
- Sandvik A. James Lind og den svarte boksen.
- Robertsen Ø. Et. al. Opplevd sikkerhet i den norske kystvakten

Redaktøren, Anne Kristine Jordal, registrerer sjøfarten som en av landets få næringer har «eigne lover, forskrifter og konvensjonar regulerer m.a. helse, personsikkerhet og arbeidsmiljø innan skipsfarten»¹³⁰⁷.

Figur 114. Olav Akselsen. Foto: Sjøfartsdirektoratet.

Figur 115 Forsiden på temanummeret

1305 Jordal AK. 2015. Arbeidsmiljø, sikkerhet og helse innan sjøfarten. *Ramazzini*. 22, 3; 4.

1306 Årgang 22, Nr. 3.

1307 Jordal 2015; 4.

27.11 Nye regler og tilsynsordninger

Siden 1911 har det offentlige hatt ansvar for å kontrollere arbeidsavtaler, helseerklæringer og sertifikater når sjøfolk skal tiltre tjeneste ombord på norske skip. Ordningen er vesentlig eldre, men var inntil 1911 sjømilitær. Den sjømilitære mønstringen har pågått i flere hundrede år før den sivile¹³⁰⁸. I 2013 ble det slutt på mønstringsordningen og rederiene fikk oppdraget om å kontrollere at arbeidstaker har dokumentene i orden. Sjøfolkene trengte ikke lenger å møte personlig på NAV kontoret¹³⁰⁹.

Forskriften som regulerer helseundersøkelse fra 2001 av sjømenn var foreldet¹³¹⁰. ILO og IMO hadde utarbeidet nye internasjonale anbefalinger¹³¹¹ for seleksjonsundersøkelse av sjømenn der Tim Carter var sentral. Sjøfartsdirektoratet utarbeidet en ny forskrift og Alf Magne Horneland var involvert i utarbeidelsen de medisinske krav. Den nye forskriften kom i 2014¹³¹².

Etter hvert ble det også startet opp et arbeide i Kystverket for å oppdatere den gamle losforskriften fra 1974¹³¹³ og harmonisere denne med Sjøfartsdirektoratets forskrift så langt som det var mulig og samtidig ivareta losenes spesielle krav. Alf Magne Horneland var også sentral medisinsk rådgiver i dette arbeidet. Ny forskrift kom i 2019¹³¹⁴.

Sjøfartsdirektoratet etablerte et samarbeid med myndighetene i Nederland, Storbritannia og Danmark. Ett tema diskutert i denne gruppen var kvaliteten i sjømannslegeordningen og problemstillinger rundt helsesertifikat. Det ble etablert en tilsynsordning med kvaliteten på sjømannslegeordningen i henhold til kravene nedfelt i STCW og MLC konvensjonene¹³¹⁵. Revisorer er utdannet for tilsyn med sjømannsleger og tilsyn ble iverksatt med norske leger fra 2017 og utenlandske fra 2018. Fagkompetanse fra Norsk Senter for Maritim- og Dykkemedisin deltar i tilsynene¹³¹⁶.

1308 Holmsen C. 1927. Bidrag til innrulleringens historie. *Tidsskrift for Sjøvesen*. 45; 115-120, 198-201, 365-368 og Holmsen C. 1929. *Innrulleringens historie i Norge 1679-1910*. i Tønnessen JN. 1951. *Mannskapsforhold* i Worm-Müller JS. (red.) 1923-1951. *Den Norske sjøfarts historie*. Oslo, Cappelen's Forlag, 2,3; 98-166. 3, 2; 466-476. Fure E. 1997. Striden om sjømannsformidlingen. *Historisk tidsskrift*. 76, 2; 250.

1309 2013-08-28 *Sjøfolk mønstrer av*. Pressemelding Sjøfartsdirektoratet. <https://www.sdir.no/aktuelt/nyhetsarkiv/sjofolk-monstrer-av/> Anvendt: 2018-09-03.

1310 FOR 2001-10-19-1309 *Om helseundersøkelse av arbeidstakere på skip*.

1311 ILO-IMO. 2013. *Guidelines on the medical examination of seafarers*.

1312 FOR 2014-06-05 *Om helseundersøkelse av arbeidstakere på norske skip og flyttbare innretninger*.

1313 FOR 1974-06-28-03 *Forskrift om legeundersøkelse av loser og losaspiranter*. FOR 1974-07-09-01 *Forskrift om synsundersøkelse av loser og losaspiranter*.

1314 FOR 2018-12-20-2257 *Om helseundersøkelse av loser og losaspiranter*.

1315 SDIR. 2014. *Årsmelding*.

1316 SDIR. 2016. *Årsmelding*.

27.12 Litt om tall

En måte å vurdere utfordringene i maritim medisin er å se på tall. Hvor mange sjømenn har vi under norsk flagg, hvor mange sjømannsleger har vi i Norge og utlandet for å selektere sjømenn og ivareta den maritime medisinske kompetanse. I tillegg til de autoriserte sjømannslegene finnes fagkompetansen i Sjøforsvaret og på Norsk Senter for Maritim og Dykkermedisin. De mest ivrige av disse fagpersonene er aktive i Norsk Forening for Maritim Medisin.

27.12.1 Hvor mange sjømenn har vi egentlig i Norge? 2018

Myndigheten hadde sluttet å telle sjømenn på norske skip i 1998¹³¹⁷. Næringsministeren ønsket tall i 2018¹³¹⁸.

«I 2018 satte Norge ny rekord for skip som seiler under Norges to flagg. Kunnskapen om antall sjømenn på norske skip var mer usikker. ... Mangelen på tall ses i sammenheng med nedleggelsen av Direktoratet for sjømenn»¹³¹⁹.

Næringsministeren gav oppdraget til Statistisk Sentralbyrå. SSB fant at det jobbet

«... 20 141 norske sjøfolk på norske skip i 2018. Sjøfolkene finnes i alle landets fylker, men flest ... i Møre og Romsdal (4100), ... Hordaland (3200), Nordland (2100), Rogaland (2000) og Trøndelag (1700)¹³²⁰.

27.12.2 Hvor mange sjømannsleger har vi egentlig i Norge i 2019?

Sjøfartsdirektoratet hadde i 2019 godkjent 514 sjømannsleger i Norge og 188 i utlandet¹³²¹. I 2019 hadde Norsk Forening for Maritim Medisin 101 medlemmer.

1317 «Statistisk sentralbyrå sluttet å føre statistikk i 1998, og Rederiforbundet sluttet å hente inn bemanningstall i 2009.» <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/nye-tall-om-norske-sjofolk/id2663486/> Anvendt: 2019-10-25.

1318 Olsen AN et al. 2018. Nå skal Røe Isaksen telle norske sjøfolk. *Sysla, Maritim*. <https://sysla.no/maritim/na-skal-roe-isaksen-telle-norske-sjofolk/> Anvendt: 2019-10-25.

1319 <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/nye-tall-om-norske-sjofolk/id2663486/> Anvendt: 2019-10-25.

1320 *Ibid.*

1321 I 2011 var antallet henholdsvis 326 og 478 (Josefsen, S. 2019-12-13 Epost).